

mustaqillik, tashabbuskorlik, javobgarlik kabi sifatlar shuningdek mustaqil, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini tarbiyalashga xizmat qiladi. Bu turdagi ta'limni tashkil etishda pedagoglardan har bir talaba imkon qadar individual yondashishni, uning shaxsini hurmat qilishni, unga ishonch bildirish taqozo etiladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim o'qitish jarayonining ishtirokchilari pedagog-talaba yoki talaba-talaba, talaba-talabalar guruhi, talaba-talabalar jamoasi tarzida o'zaro hamkorlikda bilim olish, shaxs sifatida kamol toptirish uchun qulay pedagogik sharoitni yaratish zaruriyatini ifodalaydi.

Ko'pgina rivojlangan mamlakatlar, jumladan AQSH, Germaniya, Janubiy Korea, Angliya, Singapur ta'lim tizimida "Hamkorlikda o'qitish", "Tabaqalashgan o'qitish", "O'qitishga individual va differensial yondashish", "O'quvchi papkasi", "Loyihalar metodi" kabi texnologiyalar ta'limning ajralmas qismi bo'lib hisoblanadi. Ushbu shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari o'z mazmuni va mohiyati jihatdan o'zaro bog'liq va bir-birini taqazo qiladi va yaxlit didaktik tizimni tashkil etadi. Bular ta'lim oluvchilarni halollik, oshkorlik, boshqalarga g'amxo'rlik, saxovat, samimiylik, o'zaro yordam ruhida tarbiyalaydi[3.126 b].

Falsafa fanlari nomzodi, hozirda Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti dotsenti Valeriy Xan shaxsga yo'naltirilgan ta'lim haqida shunday deydi: "Butun XX asr va hozirgi asr bizdan shaxsga yo'naltirilgan ta'limga o'tishini taqazo qilmoqda. Uning asosida esa ma'naviy, muloqot va kognitiv (yaratuvchan), tanqidiy, tizimli va nostandart fikrlash, keng dunyoqarash, hissiy idrok, katta va o'zgaruvchan ma'lumotlar bazasi bilan ishlay olish qobiliyati va hokazo) sifatleri doimiy o'zgarib borayotgan muhitda shaxsning rivojlanishi yotadi" [2]

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarini qo'llashda ta'lim oluvchining fanga qiziqishi, bilim saviyasi, tajribasi, psixik jarayonlari(tafakkur, idrok, xotira, o'z hissiyotini boshqara olish) bir so'z bilan aytganda o'quvchi shaxsining o'ziga xos belgilarini e'tibordan soqit qilmaslik kerak.[3]

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, mamlakatimiz ta'lim tizimi hozirgi davr taraqqiyotida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalaridan keng miqiyosda foydalanish har tomonlama ilg'or, bilimli, barkamol shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. <https://uzlidep.uz/uz/news-of-uzbekistan/7998>
2. <https://www.gazeta.uz/oz/2020/08/19/individual-oriented-education/>
3. Sh.Sh.Olimov , D.Q.Durdiyev. Pedagogik texnologiya. :Buxoro "Sadridin Salim Buxoriy" Durdona nashriyoti, 2019.

IQTISODIY KO'NIKMALARNI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI

M.M.Kadirova

BuxDU Pedagogika kafedrasida tayanch doktoranti

Ta'lim jarayonida iqtisodiy ong ta'lim turlarining barcha bosqichlarida dastur va standartlarda belgilangan bilim, ko'nikma, malaka va kompetentsiya shakllantirish orqali tashkil qilinadi. Chunki, jamiyatning rivojlanishida fuqarolarning ijtimoiy-iqtisodiy tafakkuri va madaniyati yetakchi o'rin egallaydi.

"Iqtisodiyot" so'zining o'zagini "iqtisod" so'zi tashkil etadi. Iqtisod so'zining o'zbek tilidagi lug'aviy ma'nosi "sarf-xarajatlarda tejamkorlik" demakdir. Mashhur ma'rifatparvar vatandoshimiz Abdulla Avloniy iqtisodga shunday ta'rif beradi: "Iqtisod deb, pul va mol kabi ne'matlarning qadrini bilmoqqa aytilur. Mol qadrini biluvchi kishilar o'rinsiz yerga bir tiyin sarf qilmas, o'rni kelganda so'mni ayamasi"¹. Inson yaratilbdiki, mehnatini yengillashtirish, hayot kechirishi uchun zarur ehtiyojlarini to'laroq qondirishga harakat qiladi. Mehnat qilishning o'zi ham tirikchilik o'tkazishga qaratilgan. Demak, inson dunyoga kelibdiki tirikchilik harakatida bo'ladi, desak xato qilmaymiz. Insonning mehnat unumi qancha yuqori bo'lsa, yashash uchun ne'matlar shuncha ko'p yaratiladi. Ana shuning uchun ham ajdodlarimizning diqqat-e'tibori qanday qilib hayot kechirish uchun zarur ne'matlarni ko'paytirish yo'llarini topishga qaratilgan. Eng aqlli, zukkolar o'z davriga, sharoitiga mos ravishda eng maqbul yo'llarni topishgan va undan foydalanishni tavsiya etishgan. Ulardan ko'plarining nomi tarixda qolgan.

Shu o'rinda "iqtisodiy ko'nikma" tushunchasiga va uning mohiyatiga e'tibor qaratamiz. Ko'nikma - insonning ilgari tajribalari asosida muayyan faoliyat yoki harakatni amalga oshirish qobiliyatidir². Ko'nikmalar amaliy faoliyatga, bilimlarni amalda qo'llay olishga oid faoliyatning tarkibiy qismidir. Ko'nikma faoliyatning maqsadi va sharoitlariga mutanosib ravishda harakatni muvaffaqiyatli bajarish usullaridir. U hamisha bilimlarga asoslanadi, mahorat(malaka)ning negizi hisoblanadi. Ko'nikma

¹ Авлоний А. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. – Т. «Ёшлар нашриёт уйи». – 2018. – 97 б.

² <http://qomus.info/encyclopedia/cat-k/konikma-uz/>

mazmunan amaliy (jismoniy) va aqliy, shaklan oddiy va murakkab turlarga ajratiladi. Amaliy ko'nikmalar mehnat faoliyatini amalga oshirishga, aqliy ko'nikmalar bilim olishga, uni o'zlashtirishga yo'naltirilgan bo'ladi. Ko'nikmalarni bilim bilan adashtirmaslik lozim, chunki bilimlar voqelik to'g'ri aks ettirilgan hukm (mulohaza)larda ifodalanadi. Ko'nikmalar esa ko'proq aqliy va jismoniy harakatlarda mujassamlashadi.

Shuningdek, iqtisodiy ko'nikmani shakllantirish MDH va respublikamiz olimlarining iqtisodiy yo'nalishdagi Oliy ta'lim muassasalari talabalarida kasbiy kompetensiyalarni samarali shakllantirish modellari, bo'lajak iqtisodiyot o'qituvchisining axborot texnologiyalaridan foydalanishda kasbiy tayyorgarligini shakllantirishga qaratilgan tadqiqotlarda¹ tahlil qilingan.

Iqtisodiyot² – yunoncha “ekonom” va “oykos” so'zlari birlashmasidan kelib chiqqan, “ekonomika” qishloq xo'jalik asoslari haqida fan degan ma'noni anglatadi. Birinchidan. “ekonomika” so'zi ommaviy o'zbek lug'atiga o'tilganda “iqtisodiyot” atamasiga o'zgaradi. Iqtisodiyot cheklanmagan ehtiyojlarni, cheklangan resurslardan samarali foydalanib boshqarishni o'rganuvchi fan.

Ikkinchidan, kishilar tomonidan mehnatni qo'llagan holda inson uchun zaruriy bo'lgan ne'matlar, hayot sharoitlari va vositalarini yaratish orqali tirikchilikni ta'minlash, ehtiyojlarni qondirishda foydalaniladigan xo'jalik vositalar, ob'yektlar, jarayonlar majmui. Ishlab chiqarish, ayriboshlash, taqsimot, iste'mol sohasidagi ijtimoiy munosabatlarni qamraydi,

Uchinchidan, muayyan mamlakatning milliy xalq xo'jaligi, yoki uning bir tarmog'i (transport iqtisodiyoti, qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti va boshqalar),

To'rtinchidan, xo'jalikning u yoki bu tarmog'ini, mintaqa xo'jaligini, ishlab chiqarishni tashkil etish usullari va shakllarini, shuningdek, ishlab chiqarishni boshqarishni o'rganadigan iqtisodiyot fanlari (sanoat iqtisodiyoti, savdo iqtisodiyoti va boshqalar).

Iqtisodiyot so'zi ma'nolari:

1. Qandaydir xo'jalik sohasining faoliyati, tashkiloti yoki strukturasi, yo bo'lmasa umuman milliy iqtisodiyot.

2. Ilmiy predmet – iqtisodiyot nazariyasi.

3. Xo'jalik hayotining faoliyati, tashkiloti yoki strukturasi – jahon iqtisodiyoti, regional iqtisodiyot, dunyo mamlakatlari iqtisodiyoti.

4. Ishlab chiqarish munosabatlari majmui, jamiyatning asosiy ishlab chiqarish usuli. Asosiy va eng umumiy ijtimoiy-iqtisodiy tizimlari.

1. Bozor iqtisodiyoti (kapitalizm kabi “o'ng” iqtisodiy tizimlar asosi).

2. Aralash iqtisodiyot (“markazchilar” tizimi).

3. Loyihaviy iqtisodiyot (sotsializm kabi “so'l” oqimlar iqtisodiyoti).

4. An'anaviy iqtisodiyot (eng qadimiy tizimlar).

5. Partisipativ iqtisodiyot (yangi tizim).

Qadimda Yunon faylasuflaridan biri Ksenofont o'zining ilmiy ishlaridan birini “Ekonomikos” deb ataydi. Bu asar orqali mamlakatida ro'y berayotgan mahsulot almashinishi hamda ishchi xalqni qishloq xo'jaligidan unumli foydalanib o'zining moddiy ahvolini yaxshilashi borasida ilk marotaba so'z yuritilgan. Keyinchalik bu sohalar borasida rivojlanish statistika oqimini keltirib chiqargan, natijada bir necha oqimlar vujudga keladi. Ulardan ayrimlari o'rta asrlarda vujudga kelib, o'zining yo'nalishi bilan bir necha mamlakatlarda shuhrat qozongan.

Iqtisodiyot hamisha jamiyat hayotining asosini tashkil etadi. Odam yashashi uchun o'z ehtiyojlarini qondirishi kerak. Hamma ehtiyojlarni qondirish esa ishlab chiqarishni rivojlantirish bilan bog'liq.

Inson san'at, adabiyot bilan shug'ullanishdan oldin avval ovqatlanishi, kiyinishi va yashash joyiga ega bo'lishi kerak. Buning uchun zarur mahsulotlar, kiyim-kechak va boshqa tovarlar ishlab chiqarishda yaratiladi. Shu tarzda kishilarning moddiy turmush darajasi, moddiy ehtiyojlarning qondirilishi iqtisodiyotning holatiga, ishlab chiqarishning rivojlanishiga to'g'ridan-to'g'ri va bevosita bog'liqdir.

Ilmiy iqtisodiyot - iqtisodiyot nazariyasi insonlar va jamiyatning ko'p maqsadlarda ishlatilishi mumkin bo'lgan noyob resurslardan foydalanish usulini qanday tanlashlarini o'rganuvchi fan.

¹ Камалова К.Н. Ўқувчи-ёшларда иқтисодий билим ва кўникмаларни ривожлантиришнинг педагогик шарт-шароитлари. дис. педагогика. фан. ном. 13.00.01. – Тошкент., 2005 – 148 б.; Саїрпазаров А.Ш. Академик лисейлар математика курсида о'қувчиларнинг иқтисодий кўникма ва малакаларини ривожлантириш. Diss. педагогика фан.ном.13.00.02.Тoшкент .1998- 142 б.

² O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil

Amaliy iqtisodiyot - iqtisodiyot nazariyasi tomonidan ishlab chiqilgan qonuniyat, nazariya, takliflarni bevosita iqtisodiy tizimning alohida elementlari faoliyatiga tatbiq qilish imkoniyatlarini o'rganadi.

Iqtisodiy ko'nikmani shakllantirish yo'llari bu iqtisodiyot uchun kasbiy tayyorgarlikning ayrim nazariy qoidalarini rivojlantirish va uni innovatsion asosda takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdir. Jumladan, tadqiqotda quyidagi vazifalar qo'yildi va hal qilindi: iqtisodiyot uchun kasbiy tayyorgarlikning mohiyati, kontseptual apparati, prinsiplari va rolini aniqlashtirish, bilimlar iqtisodiyotini shakllantirish modelini nazariy asoslash, bilimlar iqtisodiyoti uchun kadrlar tayyorgarligini rivojlantirishdagi muammolarni aniqlash, tendentsiyalarini, uning kasbiy ta'lim darajalaridagi muvozanatini o'rganish, bilimlar iqtisodiyoti uchun kadrlar tayyorgarligini modernizatsiya qilish shartlari va yo'nalishlarini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar to'plamini ishlab chiqish, bilimlar iqtisodiyoti uchun kadrlar tayyorgarligi sifatini oshirish modelini asoslash, yosh mutaxassislarining raqobatbardoshligi omillarini baholash usullarini ishlab chiqish, asoslash va sinovdan o'tkazish.

Iqtisodiyot hamisha jamiyat hayotining asosini tashkil etgani bois talabalarning iqtisodiy tafakkurni shakllantirish bosqichlaridan iborat bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalarini puxta egallab, amaliyotda qo'llab bilishlari muhim ahamiyat kasb etadi. Iqtisodiy ko'nikmalarni takomillashtirish natijasida iqtisodiy tafakkur, dunyoqarash va iste'mol madaniyati shakllanadi va jamiyat iqtisodiyoti rivojiga o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatmay qo'ymaydi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati:

1. Авлоний А. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. – Т. «Ёшлар нашриёт уйи». – 2018. 97 б.
2. Камалова К.Н. Ўқувчи-ёшларда иқтисодий билим ва кўникмаларни ривожлантиришнинг педагогик шарт-шароитлари. дис.... педагогика. фан. ном. 13.00.01. – Тошкент., 2005 – 148 б.
3. Jo'rayev T.T. Iqtisodiyot nazariyasi. O'quv qo'llanma. –T.: «Fan va texnologiya», 2017, 640 bet. 8 bet.
4. Maxkamova M., Mastayeva I. va boshqalar. Iqtisodiyot nazariyasi. Axbotot-kommunikatsiya tizimlari mutaxassisligi talabalari uchun o'quv qo'llanma. T.: 2007. B-14.
5. Saipnazarov A.Sh. Akademik liseylar matematika kursida o'quvchilarning iqtisodiy ko'nikma va malakalarini rivojlantirish. Diss..pedagogika fan.nom.13.00.02.Toshkent .1998- 142 b.
6. <http://qomus.info/encyclopedia/cat-k/konikma-uz/>

ТАЛАБАЛАР ЎҚУВ-БИЛУВ ФАОЛИЯТИНИ ФАОЛЛАШТИРИШГА ЙЎНАЛТИРИЛГАН МАЪРУЗА МАШҒУЛОТЛАРИ

Қ.Ф.Абдуллаев

БухДУ педагогика кафедраси доценти

Аннотация: мақолада олий таълим муассасаларида талабаларнинг ўқув-билув фаолиятини фаоллаштиришга йўналтирилган маъруза машғулотларини ташкил этиш ва унинг самарадорлигини таъминлашга қаратилган замонавий методлардан фойдаланиш мазмуни баён этилган.

Калит сўзлар: талаба, тафаккур, ривожлантириш, маъруза, метод, усул, фаоллаштириш.

Аннотация: В статье представлены результаты исследования эффективных технологий лекционного изложения учебного материала и методов активизации познавательной деятельности студентов на лекции.

Ключевые слова: студент, мышление, развитие, лекция, метод, прием, активизация

Abstract: The article gives account of the findings of the research on the efficient lecturing techniques and the methods of enhancing students' cognitive activity at lectures.

Key words: student, thinking, development, lecture, method, reception, activation

КИРИШ. Мавзунинг долзарблиги шу соҳадаги мамлакатимиз ҳамда чет эллик олимларнинг бир қатор тадқиқотлари ва ишланмалари (О.Р.Розиқов¹, К.З.Зарипов, Б.Р.Адилов², Н.Саидахмедов³, Ў.Толипов⁴, И. О. Загашев, С. И. Заир-Бек, М.Махмутов¹, Л. Ф. Красинская, Л. И.

¹ Розиқов О.Р., Огаев С.Ю. ва бошқалар. Дидактика. -Т.: Фан, 1997. –256 б.

² Адилов Б.Р. Бошланғич таълимни ижодий ташкил. этишнинг назарий асослари: Пед.фан.док... дисс. - Бухоро, 2002. -. 276 б.

³ Н. Саидахмедов, „Янги педагогик технологиялар“ Тошкент. 2003 йил.

⁴Ў.Қ.Толипов, М Усмонбоева [Педагогик технологияларнинг татбиқий асослари.](#)- Т.: Фан, 2006

МУНДАРИЖА

О.Х.Хамидов. Таълим жараёнини модернизациялаш мамлакат тараққиётининг муҳим омили.....3

1-ШҶЪБА. ПЕДАГОГИК ТАЪЛИМНИНГ ИЖТИМОИЙ-ФАЛСАФИЙ ВА АНТРОПОЛОГИК АСОСЛАРИ5

Б.Р.Адизов. Талабаларда креативликни ривожлантиришга йўналтирилган хорижий тажрибалар5
Ш.Ш.Олимов. Педагогик таълимда ўқитувчи инновацион фаолиятини ривожлантириш технологиялари.....8
Н.У.Махкамова. Узлуксиз маънавий тарбия жараёнида ўқитувчи маҳорати9
N.E.Azimova. O'qitish jarayoni yaxlit tizim sifatida..... 11

2-ШҶЪБА. ПЕДАГОГИК ТАЪЛИМНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИННОВАЦИОН ЙЎНАЛИШЛАРИ15

Г.Я. Гревцева, Т.Н.Моковая. Актуальность проблемы развития информационно-цифровой грамотности как фактора социализации студентов 15
Sh.Y.Samiyeva, L.R.Djuraeva. The importance of innovative technology "portfolio" in objective assessment..... 19
Ш.Х.Самиева. Таълим жараёнида халқаро тажрибалар ва масофавий таълимни қўллашнинг муҳим йўналишлари.....20
M.R.Vaxramova. Modulli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish orqali ta'lim samaradorligini oshirish shartlari 22
O'.U.Qurbonova. O'zbekistonda mustaqillik yillarida uzluksiz ta'lim tizimi taraqqiyotining pedagogik omillari..... 23
М.Жумаева. Инновацион жараёнлар ривожланишининг умумий йўналишлари26
O'.U.Qurbonova, D.Axmedova. Pedagogik fanlarni o'qitishda muammoli ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning ayrim masalari..... 29
O'.U.Qurbonova, O.U.Qurbonova. Yangilangan pedagogik fikrlarning mohiyati va ulardan ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanishning ustuvor yo'nalishlari..... 30
O'.U.Qurbonova, I. U.Qurbonova. Mustaqil O'zbekistonda o'quv jarayoniga masofaviy ta'limni joriy etish texnologiyalari..... 33
С.С.Хўжаев. Таълимда рақамли технологиялар 34
М.О.Очилова. Таълим тизимини дидактик лойиҳалаш 36
S.A. Muxamedova, B.R.Adizov. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalari mazmun-mohiyati 38
M.M.Kadirova. Iqtisodiy ko'nikmalarni takomillashtirish asoslari 39
Қ.Ф.Абдуллаев. Талабалар ўқув-билув фаолиятини фаоллаштиришга йўналтирилган маъруза машғулотлари41
Ш.Ш.Останов. Арт-терапия воситалари орқали талаба-ёшлар креативлигини ривожлантириш45
N.A.Asadova. Boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'qitishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish metodikasi 48
R.H.Asadova. Boshlang'ich sinf dars mashg'ulotlarida innovatsion ta'lim texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati xususida 49
Islomova Z. Boshlang'ich sinflarda o'tkaziladigan didaktik o'yinlarning mazmuni va ulardan foydalanish metodikasining ahamiyati 50
Sodiqova R. Boshlang'ich sinflarda shaxs ma'naviy-axloqiy madaniyatini shakllantirishning o'ziga xos xususiyatlari 50
А.Бобоев. Чақириккача тайёрлаш ҳарбий таълим машғулотларини ўтказишда замонавий таълим технологияларини жорий этишнинг ўзига хос хусусиятлари 52
Каримова Ш. Бошланғич таълимда ўқувчиларга миллий кадрларни ўргатишда ички туризмнинг аҳамияти 55
Сафарова М. Бошланғич синфларда мультимедиа технологияларидан фойдаланишнинг аҳамияти хусусида 56
Акрамов А. Ёшларда спорт қобилятлари шаклланишида психологик ёндашувнинг аҳамияти.....57
Тошева Д. Бошланғич синф ўқитувчисининг педагогик ва инсоний фазилатлари 58
Xafizova N. Boshlang'ich sinf oquvchilariga matematik miqdorlarni o'rgatishning amaliy jihatlari va ahamiyati..... 59
Ш.У.Гафоров. Психологическое здоровье человека 61